

הצעה לפתרון בחינת הבגרות בתנ"ך

מועד הבחינה: חורף תשע"ז, 2017; מספר השאלון: 1281

פרק ראשון – היסטוריוגרפיה ונבואה

שאלה 1

סעיף א

(1) מטרת המבחן שאליהו מציע לערוך היא להוכיח בפני העם מיהו האל האמיתי, הבעל או ה': "והיה האלוהים אשר יענה באש הוא האלוהים" (24).

(2) הגשם הגיע לאחר ההתמודדות של אליהו מול נביאי הבעל ולאחר שכל העם אמר "ה' הוא האלוהים" כשראו שה' הוא האל שהוריד את האש, כלומר ירידת הגשם היא תוצאה של המבחן שערך אליהו בפסוקים 21-24.

סעיף ב

לפי פירוש רד"ק, בתחילה העם לא ענה לאליהו כי הם התלבטו מיהו האל האמיתי ולא ידעו כיצד להחליט. לאחר מכן כשהם שומעים את ההצעה של אליהו הם מסכימים כי הם מבינים שעל ידי המבחן הם יוכלו להחליט מיהו האל האמיתי.

סעיף ג

(1) ניתן להסביר שעליית אחאב המתוארת בפסוקים 41-42 מסמלת גם עליה של אחאב להאמין בה' ולשמוע בקול אליהו הנביא: אליהו אומר לו לעלות ולאכול, ואחאב עושה כדברי אליהו: "ויאמר אליהו לאחאב עלה אכול ושתה... ויעלה אחאב לאכול ולשתות".

(2) גם בפסוקים 43-44 ניתן לראות שאחאב שומע בקול אליהו ועושה כדבריו, אליהו אומר לאחאב להכין את מרכבתו ולחזור לביתו ואחאב עושה כדבריו: "ויאמר... אסור ורד ולא יעצרכה הגשם... וירכב אחאב וילך יזרעא

לה".

סעיף ד

(1) ההבדל בין אליהו למשה הוא שאליהו הורג בעצמו את החוטאים ואילו בספר שמות בני לוי הם ההורגים את החוטאים ולא משה לבדו.

(2) יתכן שהסיבה להבדל זה היא ההבדל באופי של הדמויות: אליהו היה נביא קנאי וקשוח ואילו משה היה בעל אופי יותר נוח ואוהב.

שאלה 2

סעיף א

(1) החידוש המתואר הוא שהקרבת הקורבנות לה' מותרת רק במקום אחד שה' יבחר, בבית המקדש בירושלים. השלבים לביצוע הם – שלב ראשון: יש להרוס את כל מקומות הפולחן האלילי ושלב שני: לרכז את הפולחן לה' לירושלים.

(2) הביטוי החוזר: "המקום אשר יבחר ה'..." (בפסוקים 5 ו-11) מדגיש את הרעיון של הקטע והוא שמותר לעבוד את האל רק במקום אחד שנבחר לשם כך.

סעיף ב

(1) לפי הטענה שהחידוש בעבודת ה' התרחש בימי יאשיהו, הדבר קרה בשנת 622 לפני הספירה.

(2) בספר מלכים ב' פרק י"ח ניתן לראות שכבר בימי חזקיהו מלך יהודה התחיל חזקיהו לרכז את הפולחן לירושלים ולפעול כנגד עבודת ה' בבמות ברחבי הארץ, כפי שמתואר בפסוק 22 בנאום רבשקה: "הלא הוא אשר הסיר חזקיהו את במותיו... ויאמר ליהודה ולירושלים לפני המזבח הזה תשתחו בירושלים".

סעיף ג

(1) הסתירה בין המקורות היא שבספר דברים החוק מצווה על ריכוז הפולחן לירושלים ואוסר על עבודת ה' במקומות אחרים ואילו בספר מלכים א', פרק י"ח ניתן לראות שאליהו הנביא בונה מזבח לה' בהר הכרמל!

(2) לפי ביקורת המקרא ספר דברים נכתב שנים רבות לאחר אליהו הנביא - בתקופת יאשיהו מלך יהודה, ולכן לפי דעה זו בתקופת אליהו הנביא לא היה חוק ריכוז הפולחן ולכן אליהו היה יכול לבנות מזבח מחוץ לירושלים.

סעיף ד

(1) תפיסת האלוהות הבאה לידי ביטוי בפסוק 11 היא תפיסת אלוהות מופשטת: "לשכן שמו שם" כלומר מה שנמצא בבית המקדש הוא "שמו" וכבודו של ה', ולא שה' בעצמו נמצא במקדש בצורה פיזית.

(2) תפיסת האלוהות בדברים אינה עולה בקנה אחד עם התפיסה של כורש המתוארת בספר עזרא א, 4-2 כי בספר עזרא ניתן לראות שכורש מתאר תפיסת אלוהות פיזית/מקומית: "הוא האלוהים אשר בירושלים" כלומר ה' בעצמו נמצא בעיר ירושלים.

שאלה 3

סעיף א

(1) הדברים הפסימיים שירמיהו אומר הם שמלך בבל יכבוש את ירושלים והממלכה תחרב ותהפוך לשממה: "הנני שולח ולקחתי את כל משפחות צפון נאום ה' ואל נבוכדנצר מלך בבל והביאותים על הארץ הזאת... והחרמתים ושמתיים לשמה ולשרקה ולחרבות עולם והאבדתי מהם קול ששון וקול שמחה... והיתה כל הארץ הזאת לחרבה ולשמה..." (8-11).

הדברים האופטימיים הם שירמיהו מבטיח לעם שתקופת הגלות תהיה ידועה מראש למשך 70 שנה ולאחר מכן גם בבל תענש מידי ה': "ועבדו הגוים האלה את מלך בבל שבעים שנה... והיה כמלאת שבעים שנה אפקוד על מלך בבל..." (11-12).

(2) בספר עזרא מסופר שבשנה הראשונה למלכות כורש הוא מפרסם הצהרה ובה רישיון ליהודים לחזור לארצם ולבנות את המקדש כפי שהבטיח ירמיהו: "ובשנת אחת לכורש.. לכלות דבר ה' מפי ירמיה, העיר ה' את רוח כורש... והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלים..."

סעיף ב

(1) מצלול - הצליל של האות ש': "לשמה ולשרקה", "קול ששון וקול שמחה".

פרטים משגרת חיי היום-יום – "קול ריחיים ואור הנר" (המסמלים את עבודות היומיומיות והאור בבית).

(2) המסר הנבואי הוא שחורבן ממלכת יהודה יקיף את כל תחומי החיים, והכל ייחרב. ציון הפרטים משגרת חיי היום-יום מחדד את המסר הנבואי ומדגיש שכל ההרגלים השגרתיים של תושבי ירושלים ייפסקו בעקבות החורבן.

סעיף ג

(1) בפסוקים 3-7 מזכיר ירמיהו לעם שה' שלח להם נביאים רבים והעם לא שמע בקולם, לכן כעת אין דרך חזרה והפורענות והחורבן הם בלתי נמנעים: "מן שלוש עשרה שנה ליאשיהו.. ואדבר אליכם ולא שמעתם, ושלח ה' אליכם את כל עבדיו הנביאים... ולא הטיתם את אזניכם לשמוע..." (3-4).

(2) ירמיהו מזכיר בפרק ז פזוק 9 שני סוגי חטאים: חטאים בתחום הדתי וחטאים בתחום המוסרי. התחום שמצדיק חורבן הוא התחום המוסרי-חברתי כי מדינה שבה בני האדם אינם יודעים לכבד זה את זה אינה מדינה יציבה וסכסוכים פנימיים יגרמו לחורבנה.

סעיף ד

(1) לפי פסוק 9 מלך בבל הוא עבד של ה'. ה' משתמש במלך בבל בכדי להעניש את עם ישראל על חטאיו והחורבן הוא רצון ה'.

(2) לדברי איזנברג, לאחר 70 שנה של גלות עם ישראל ישלם על חטאיו והעונש יסתיים ולאחר מכן לממלכת בבל לא תהיה יותר זכות קיום משום שכל המטרה של בבל היתה לשמש ככלי בידי ה' להעניש את עם ישראל. המוסר הוא הקובע את התוצאות הפוליטיות וה' יעניש את בבל על פשעיה המוסריים.

פרק שני – נושאי החובה

שאלה 4 – חוק

סעיף א

המכנה המשותף של שלושת הפטורים הראשונים הוא ששלושתם התחילו לבצע פעולה מסוימת בחייהם ולא סיימו אותה, ויש חשש שאם יצאו למלחמה וימותו הם לא יוכלו לסיים את מה שהתחילו.

ההסבר לפטור האחרון הוא שמדובר באדם שפוחד מן המלחמה ויש חשש שיגרום גם לחבריו לפחד, דבר שעלול לפגוע במוטיבציה של שאר החיילים וממילא בסיכוי לנצח.

סעיף ב

לדעתי הפטור הרביעי הוא מוצדק יותר משום שהוא נובע מדאגה לשלום הצבא כולו ולא רק דאגה לאדם הפרטי שמקבל פטור מסיבות אישיות.

שאלה 5 – חוכמה

סעיף א

בספר איוב אשת איוב רואה את הצרות והייסורים של איוב ומציעה לו לקלל את ה' ולמות בכדי שיפסיק לסבול. מטרת ההתערבות שלה היא לגרום לאיוב לקלל את ה'.

בספר בראשית הנחש מפתה את האישה לפעול בניגוד לציוו של ה' ולאכול מן העץ, היא אוכלת ומביאה גם לאדם לאכול. מטרת הפעולה של האישה היא לזכות לחוכמה שלאחר האכילה מן העץ ולגרום גם לאדם לחטוא.

סעיף ב

דברי רש"י הירש אינם עולים בקנה אחד עם המסופר בספר איוב. לדברי רש"י הירש האשה היא סמל הטוב בעולם ואילו בספר איוב מסופר שהאישה מציעה לאיוב לחטוא.

שאלה 6 – נביאי אמת ושקר

סעיף א

לפי החלק הראשון של פסוק 28 נביא שקר הוא נביא שמספר על חלומותיו כדברי נבואה מאת ה'. לעומת זאת נביא אמת הוא נביא שמדבר בשם ה'.

סעיף ב

הדימוי הוא "מה לתבן את הבר". לפי הדימוי דברי הנבואה הם החלק הטוב של התבואה ("בר") ואילו נבואות השקר הם הפסולת והשאריות של התבואה ("תבן"). דימוי זה תורם להבחנה בין נביאי אמת לנביאי שקר בכך שהוא מלמד על הפרדה בין שני דברים דומים.

שאלה 7 – תגובות על החורבן ושיבת ציון

סעיף א

לפי הקטע מכתובת הגליל של גודיאה, כשהאדם יבנה את המקדש תגיע הרוח הנושאת עמה את הגשם ויהיה שפע כלכלי בארץ: "ביום בו יונחו יסודות המקדש יבוא שפע על הארץ".

לפי הקטע מחגי, הסיבה למצב הכלכלי הקשה של העם היא שהם לא בונים את המקדש, וברגע שיחזרו לעבודות הבניה אז ישתפר המצב הכלכלי: "זרעתם הרבה והרבה מעט, אכול ואין לשבעה... יען ביתי אשר הוא חרב ואתם רצים איש לביתו" (9-6).

סעיף ב

בפסוק 8 חגי מעודד את העם לשנות את התפיסה בנוגע למקדש. לדבריו, לא חייבים לבנות את המקדש מחומרים יקרים ומפוארים. אפשר לבנות את המקדש גם מעצים פשוטים: "עלו ההר והבאתם עץ ובנו הבית" וזה יהיה בית מספיק מכובד בעיני ה'.

פרק שלישי – נושאי ההרחבה

שאלה 8 – נביאי אמת ושקר

סעיף א

הסיבה למתח בספר ירמיה: ירמיה ניבא שירושלים תחרב בגלל חטאי העם. פשחור הכהן כועס על דברים אלה מכיוון שדברי ירמיהו פוגעים במעמדו ובפרנסתו.

הסיבה למתח בספר עמוס: עמוס מנבא על חורבן הממלכה ואילו אמציה הכהן כועס משום שאם הנבואה תתגשם הוא יאבד את כוחו ואת פרנסתו ככהן ולכן הוא רוצה למנוע מעמוס לנבא.

סעיף ב

התגובה של עמוס הולמת את תפקיד הנביא והוא לומר לעם את דבר האל. הנביא אינו צריך להתחשב בשאלה האם הדברים מוצאים חן בעיני השומעים או לא, אלא לומר מה שהצטווה.

שאלה 9 – תגובות על החורבן ושיבת ציון

דיכאון – "ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון" (1): הגולים מדוכאים, יושבים בגלות בבל ובוכים כאשר הם נזכרים בירושלים.

מיקוח – "איך נשיר את שיר ה' על אדמת נכר" (4): הגולים אינם יכולים למלא את בקשת השובים הבבלים לשיר משירי ציון.

כעס – "אשרי שיאחז וניפץ את עולליך על הסלע" (9): הגולים כועסים על האויב הבבלי ומבקשים נקמה.

© תנוכ"ו – תנ"ך לבגרות <http://www.tanuchu.com>

השלמה: "אם אשכך ירושלים תשכח ימיני, תדבק לשוני לחיכי אם לא אזכרכי" (5-6): הגולים משלימים את המצב ונשבעים לזכור את עירם ירושלים החרבה.

פרק רביעי – קטע שלא נלמד

שאלה 10

סעיף א

האירועים המתוארים בפסוקים 5-15 התרחשו בשלב ההתחלה של מלכות שלמה: "ועתה ה' אלוהי אתה המלכת את עבדך... ואנוכי נער קטן" (7) בפסוק זה שלמה מודה לה' על כך שמינה אותו למלך על עם ישראל ותאר את עצמו כאדם צעיר וחסר ניסיון.

סעיף ב

החשיבות של אירועים אלה היא בתיאור הדברים החשובים בעיני שלמה להמשך מלכותו: הוא מבקש מה' את החוכמה להנהיג את הממלכה במשפט צדק.

שאלה 11

הגורמים שהקשו על שלמה להכריע במקרה:

גורם ראשון – "אז תבואנה שתיים זונות" (16) מדובר בנשים שעסקו בזנות ולכן לא ניתן לדעת מיהו האב ולברר מי האם האמיתית.

גורם שני – "אני והאשה הזאת יושבות בבית אחד... אין זר אתנו בבית" (17-18) שתי הנשים היו לבדן בבית ואין אף אחד שיכול להעיד על ההתרחשויות בבית.

שאלה 12

דברי שלמה מעידים על "הבנה פסיכולוגית עמוקה" כדברי ל' פליטמן, משום ששלמה הבין שהאם האמיתית לא תרשה לעולם שהוא ימית את התינוק לעומת האם המתחזה שלה לא יהיה אכפת. האם האמיתית תעדיף שהילד ימשיך לחיות אפילו אם ילקח ממנה.

שאלה 13

בפסוק 9 שלמה מבקש מה' את היכולת לשפוט את העם ולהבחין בין טוב לרע: "ונתת לעבדך לב שומע להבין בין טוב לרע". במשפט שלמה ניתן לראות ששלמה אכן קיבל מה' את בקשתו והוא מצליח להכריע בין שתי הנשים בחוכמה וכך לעשות צדק. ניתן לראות גם שלאחר משפט שלמה כל העם רואה ומעריך את שלמה וחוכמתו: "ויראו מפני המלך כי ראו כי חכמת ה' בקרבו לעשות משפט" (28).

* זוהי הצעת הפתרון לבגרות של האתר תנוכ"ו. שימו לב! התשובות מנוסחות בקצרה ובתמציתיות ויתכנו תשובות נכונות נוספות שלא הובאו כאן. בהצלחה!